

ИЗАЗОВ ЗА НАЦИОНАЛНУ БЕЗБЕДНОСТ У КОНТЕКСТУ ГЛОБАЛИЗАЦИЈЕ НЕОЛИБЕРАЛНОГ ФУНДАМЕНТАЛИЗМА

Мирослав Стевановић¹, Драган Ђурђевић^{2*}

¹Безбедносно-информативна агенција, Београд, Србија

²Академија за националну безбедност, Београд, Србија

* *djurdjevic.dragan@gmail.com*

Апстракт

Трансформација ка друштвеном поретку заснованом на неолибералним вредностима у државама источне Европе резултирала је углавном на штету заједница православних хришћана. Полазна теза је да неолиберализам представља вредносну негацију православног хришћанства, због чега се његова универзализација одвија уз милитаризован приступ. Испитивање ове претпоставке обухвата анализу последица универзализације вредности неолиберализма и начина њиховог наметања у православним заједницама и у међународном систему. Резултати указују на то да неолиберализам изискује да се институционално утемеље индивидуалне воље и њихове заједнице, што подрива вредносне темеље организације заједница православних хришћана. Налази дају основ за закључак да насилно наметање, по цену деструкције традиционалних друштава, представља одлику имплементације неолибералног вредносног система у православним друштвима.

Кључне речи: национални идентитет, универзализација вредности, корпоративизам, милитантни неолиберализам, хегемонизам.

CHALLENGE FOR NATIONAL SECURITY IN CONTEXT OF GLOBALIZATION OF NEOLIBERAL FUNDAMENTALISM

Abstract

Transformation towards a social order based on neoliberal values in the states of east Europe has resulted in most cases in the harm for Orthodox-Christian communities. The basic thesis is that neoliberalism represents the value negation of Orthodox Christianity, due to which its universalization is characterized by a militarized approach. The examination of this hypothesis includes the analysis of the consequences of the universalization of neoliberalism in Orthodox Christian communities and in the international system. The obtained results indicate that neoliberalism requires the institutionalization of autonomous individual wills and their associations, which

undermines value foundations of Orthodox Christian societies. The findings represent sufficient ground for concluding that violent imposing, even at the cost of destruction of traditional societies, is an immanent characteristic of the implementation of rigid neoliberal value system in Orthodox societies.

Key words: national identity, universalization of values, corporativism, militant neoliberalism, hegemonism.

УВОД

Неолиберализам промовише плурализам и вишепартијску демократију, те не би требало да генерише институционално нерешиво заштрављање односа у друштву. У том смислу, унутрашњи сукоби, изузев везано за свргавање или смену режима, нису пратили трансформације доминантно католичких или протестантских европских држава, попут Словеније, Чешке, Словачке или Мађарске, нити доминантно сунитских држава на Блиском истоку и на северу Африке. Међутим, у државама бивше СФР Југославије, у Грузији, Украјини, у државама севера Африке и Блиског истока, у којима су се током процеса неолибералних трансформација развили унутрашњи друштвени сукоби, без изузетка, пропорционално највећа страдања поднеле су православне заједнице.

Феноменолошки, чини се да глобализацију неолиберализма, коју првенствено подстиче САД, водећа глобална сила, и хегемон НАТО – подразумева подршку сваког локалног и регионалног интереса усмереног против заједница православних хришћана.¹

ПОСЛЕДИЦЕ НЕОЛИБЕРАЛНЕ ТРАНСФОРМАЦИЈЕ НА ЗАЈЕДНИЦЕ ПРАВОСЛАВНИХ СРБА

Неолиберална трансформација у Србији започела је 1981. године у оквиру економских реформи бивше СФР Југославије, која се током 70-их година XX века интензивно задуживала у циљу индустријализације. Те зајмове међународни кредитори обрачунавали су у доларима, уз релативно ниске камате. Током 1980. године, вредност долара, који од 1971. функционише без златног покрића, изван споразума у Бретон Вудсу, порасла је услед монетарне политике америчких Федералних резерви (Batten, D., 1981; IMF, 1980). То је довело до раста камата на зајмове и цена увозних резервних делова и компоненти, а

¹ Холивудска филмска индустрија, као важан инструмент масовне пропаганде, производи филмове у којима се православни Срби и Руси представљају као зли, фанатици и терористи, као клише, а филм који је заштитни знак таквог дискурса „Џек Рајан, регрут из сенке” приказује руског православног свештеника и православне Русе као непријатеље САД, који намеравају да дигну у ваздух Њујорк.

пада цена готових производа у извозу. Спољни дуг СФРЈ достигао је скоро 15 милијарди долара, а западни повериоци, предвођени Међународним монетарним фондом, захтевали су реструктурирање дуга, пре свега макроекономске реформе. У оквиру њих је требало остварити девизне приливе у доларима и трговински суфицит, а по логици ММФ-а, то је изискивало девалуацију динара и инфлацију. Трансформација је вредносно обухватала маргинализацију радничког самоуправљања, као вида колективистичког управљања привредом, и институционализацију утицаја финансијских поверилаца. У почетку трансформације, политика САД према СФРЈ имала је и идеолошки контекст, формулисан као интерес „слободног света” (тада симболизован неолибералном доктрином Роналда Регана), за чије остваривање је изричито предвиђала коришћење чланства у ММФ-у и реструктурирања дугова.²

Након окончања Хладног рата, западној јавности се пласира теза како у тадашњој СФРЈ постоји покушај да се „наметне хегемонистички режим једног тоталитарног покрета који се налази у Србији”, „под утицајем политичких снага крипто-православно-хришћанског порекла” (Jambrek, P., 1991). Пред изборе у СР Словенији 1990. године, утицајни *Њујорк тајмс* објављује текстове о „вредним римокатоличким Словенцима, чију су културу обликовали векови под аустријском влашћу”, којима је „Југославија, где превладавају ислам и источно православно хришћанство, страна земља – чудна и претећа”. У том контексту се развија дискурс о православљу као конзервативном елементу: „Становници Чехословачке и Мађарске су или католици или протестанти, док Румуни и Бугари претежно припадају источноправославној вери, која је много конзервативнија и кроз историју била слушкиња државе” (Bakić-Hayden, M., 2006). Таква негативна конотација везе између националне православне цркве и државе игнорише да је и римокатоличка подржавала јужноамеричке диктатуре, па чак и Мусолинијеву Италију и Павелићеву „Независну Државу Хрватску”.

Кроз историју, Српска православна црква (СПЦ) доживљавана је као доследан заштитник српског народа. Њена позиција на Косову и Метохији (КиМ) била је током XX века изложена утицају етничких трвења између Срба и Албанаца, која су ескалирала у сукоб, у коме је 1999. године НАТО подржао албански сепаратизам и окупирао КиМ, након чега се, током мандата Савета безбедности УН, нападају културни и верски објекти који сведоче о српском присуству на КиМ од средњег века (Bardos, G., 2011). С друге стране, Црној Гори

² *Conventional Arms Transfer Policy*, NSDD-5 (July 8, 1981), Retrieved from <http://goo.gl/OSCA6i>, 06.06.2016; *United States Policy towards Eastern Europe*, NSDD-54 (September 2, 1982). Retrieved from <http://goo.gl/gaFMMx>, 6. 6. 2016.

је, након мирног осамостаљивања, прећутно толерисан притисак власти на већинску СПЦ и неканонско стварање Црногорске православне цркве. Отворено или прећутно, глобалистичко мњење сврстало се искључиво против СПЦ као институционалног националног симбола.

Интервенција НАТО против СР Југославије декларативно је била „хуманитарна”, али је њен непосредни учинак била подршка сецесији КиМ и исељавање великог броја косметских Албанаца и Срба са тог простора (Amstutz, M., 2013). Са НАТО бомбардовањем почела је и екстремна исламистичка активност на КиМ (American Foreign Policy Council, 2011). Овај војни савез се против православне заједнице на КиМ служио пласирањем, како се накнадно испоставило, нетачних тврдњи, попут оне да је „милион ’невиних’ Албанаца муслимана протерано са својих огњишта” (Lowe, G., 2013, p. 399). На окупљањима подршке „Косову” у Вашингтону 1998. године већином су, како се примећује, учествовали повратници из америчких мировних снага у Албанији, а на првим демонстрацијама етничких Албанаца у Њујорку 1999. године више стотина је носило камуфлажне униформе и већ било регрутовано за одлазак у Албанију да се прикључе екстремистичкој „Ослободилачкој војсци Косова” и видели се да имају подршку различитих муслиманских и хуманитарних група (Curtiss, R, 1999). Иако тензије на КиМ имају историјски корен, приказиване су као последица репресије режима Слободана Милошевића. Министар спољних послова Израела Аријел Шарон већ тада је упозорио да стварање независне државе етничких Албанаца на КиМ носи ризик „да се претвори у Велику Албанију и да служи као база за радикални исламски тероризам, чија суштина тамо већ постоји, да може да се шири кроз Европу”.³

Да би оправдала напад на Србију, западна доктрина служила се измишљеним чињеницама. Тако је, на пример, рецензију прошао рад у коме се тврди: „Косово је албанско и пре Косовске битке...” (Kortepeter, M., 1999, p. 15), иако Отомански попис Земље Бранковића из 1455. године, који је обухватио већину данашњег КиМ, бележи да је српских домаћинстава било 13.000 у 480 села и вароши, а албанских 46 у 23 села, као и да је 95,88% имена било српског, а 0,26% албанског порекла (Hadžibegić, H., Handžić, A., Kovačević, E, 1972). Након Резолуције Савета безбедности УН 1244, снаге НАТО, објективно под командом америчког генерала Џона Кредока (војска САД не признаје команду страних официра, те ни британског генерала Мајкла Џексона који је био шеф мисије НАТО), толерисале су

---

³ Wilkinson, Tracy, Israeli's Kosovo Remarks Raise Ire, *Los Angeles Times*, April 9, 1999. Retrieved from <http://goo.gl/NXNGsr>, 8. 6. 2016.

покушај погрома преосталих Срба (Fulton, J., 2010, p. 131). Тешко је оценити да ли је НАТО више антиправославни или происламистички, будући да се у сукобима на КиМ, у БиХ и у Сирији испоставља на истој страни са елементима радикалне сунитске Алкаиде, а да је на КиМ практично пружао ваздушну подршку исламистима (Zafirovski, M.; Rodeheaver, D., 2013).

Грађански сукоб који је пратио трансформацију Хрватске 90-их година XX века окончан је исељавањем око 350.000 хрватских Срба. Током Другог светског рата, у тзв. Независној Држави Хрватској, усташе, које су истицале римокатоличанство као основ блискости западној цивилизацији, православне су Србе убијале системски и, као Трећи рајх, имали су логоре за масовна убиства, али нису кажњени. То указује, с једне стране, да злочин није био тачка суштинског раскола са нацизмом (Schiessl, C., 2016, p. 24), а са друге, да нема промене става у односу према Србима у односу на Други светски рат, када су протестантске и римокатоличке државе биле незаинтересоване за злочине (Stroud, D., 2013, p. 3). Да се не ради само о изолованом односу према Србима указује и то да је православна Грчка 1974. године поставила питање сврхе НАТО ако не може да спречи турску агресију на Кипар. Као правилност се испоставља да су православне заједнице изложене негативној пропаганди глобалних медија (Ђуре, Р.; Olson, L., 2003). Уз снажну антисрпску пропаганду, догодило се чишћење Срба са КиМ, као и из Хрватске. Уз то, у Босни, Хрватској и на КиМ допуштено је да католичке и муслиманске нације шаљу обилну помоћ другим религијским заједницама, док се помоћ православних нација третира као агресија.

НАМЕТАЊЕ НЕОЛИБЕРАЛИЗМА

Након Хладног рата, суштина трансформације своди се на усвајање неолибералних постулата у економији. Водећим државама неолибералног естаблишмента, које се самопрокламују за „међународну заједницу” и узурпирају међународне организације, не сметају диктатуре, ни кршења људских права у државама које прихвате неолиберални модел. С друге стране, државе које настоје да свој пут развоја одреде суверено, у складу са међународним правом, чак и ако усвоје либералну демократију, изложене су притисцима и, некад, интервенционизму.

Глобална економска криза од 2007. године подрива поверење у рационалност неолибералне економије. У недостатку аргумената, ширење неолибералног модела врши се пацификовањем противљења. Тако се развијају дискурси којима се супротстављени концепти а priori оспоравају, попут оног да регионализам представља нови протекционизам или се преиспитивање неолибералне глобализације

гуши конструкцијама о могућој новој претњи хегемонизма (Русије и Кине), а најчешће се у први план стављају економски развој и колективна координација. Овакав идеолошки развој погодује глобалном корпоративном систему, али не и улози државе, чији легитимитет почива на одговорности институција према грађанима, те стога ни представничкој демократији, уопште (Lane D., 2015).

Наметање неолиберализма делом је последица геостратешких потреба. У том смислу, 90-их година XX века се концептуализују дискурси о модернизацији, који рационализују монополарну доминацију. Такви дискурси обухватају дискредитацију лидера који персонификују циљане заједнице и вредности, у функцији стратешких циљева. Тако је, на пример, у оквиру евалуације разлога за војну интервенцију против СР Југославије 1999. године, у којој су ескалирале борбе органа безбедности против сепаратиста, разматрана „значајна и везана исламска димензија косовске кризе”, са аспекта дејства на арапски свет, у смислу „поправљања имиџа НАТО на Блиском истоку”, као и да ће „успешно Косово подстаћи тежњу ка Великој Албанији” (Paul, M., 1999, p. 2).

Продор НАТО у источну и централну Европу почео је као „морални” императив са стратешким могућностима. Председник САД Вилијам Клинтон промовисао је политику „да Америка мора да се искупи за грехе прошлости”, односно „предају” тих држава Совјетском Савезу након Другог светског рата, увођењем Чешке, Мађарске и Пољске у западни војни савез (Rowaski, R., 1998). У изградњи нових друштава, нису уважени традиционални друштвени концепти. Чак се и регионална сарадња промовише на вредностима без упоришта тим друштвима, а носиоци нових вредности се октроишу као нова локална елита. За разлику од савремене узурпаторске, традиционална елита свој углед је градила и оним што су чинили за друштво, што је постало друштвено афирмисано. Још битније, традиционално православно препознавање јединства цркве и народа у тежњи за спасењем угрожава „секташтво”, који све своди на лично, налик грађанској религији која као догму има буржоаски морал. У том смислу, неолиберализам се испољава као политичко-религиозни концепт који се супротставља православљу по томе што игнорише централно етичко место моралности и циља (Светог Тројства и васкрсења).

Након Хладног рата, НАТО улази у мисије унапређења демократије и ширења отвореног тржишта у источној и централној Европи. Тако су 1999. године САД и савезници напали СР Југославију, суверену државу, економски уништену, малу, која се на својој територији борила против побуне етничких Албанаца, дакле не због циљева зарад којих НАТО постоји. Са аспекта међународних односа, ради се о офанзивном реализму, који оправдава интервенционизам. Елемент империјализма назире се из тога да САД не допуштају ни

Европској унији да артикулише сопствене безбедносне и одбрамбене интересе.

Криза у Украјини, од фебруара 2014. године највећи изазов европске и светске политике, експонирала је лицемерство глобалистичког система информисања, које је услов делотворности демократије. Ширење неолиберализма поприма обриси *de facto* похода против православних вредности. Критици анационалне политике, често против већинске нације, оспорава се да не увиђа јединственост личне слободе, која је изнад сваког колективитета. У том контексту, новинари постају „стенографи моћи”, а политика глобалног „лидерства” свет дели на оне који подржавају САД и на оне који не подржавају САД, према којима је све дозвољено (Mentan, T., 2013). Последица су политички и маркетиншки развој социјалне патологије, у виду друштвене неурозе, снижења перцепције и когнитивних способности и, последично, хистеричних предвиђања и поступака. Против таргетираних држава води се информационо-психолошки пропагандни рат, преко медија који су глобализовани, међу којима европски преузимају вести од америчких, који су део ратне машинерије.

Једна од одлика неолибералне глобализације у православним државама јесте појава страних верских секти, које се у локалним заједницама доживљавају као агенти глобалне завере и изазивају отпор, у циљу да се очува јединствени национални идентитет. Како се и власт идентификује са глобализацијом, и она постаје противник традиционалног идентитета. На подривању традиционалног моделирају се обојене револуције, због чега им погодује ненасилни метод, али потврђује да мета нису институције, него саме вредности, које се преобликују управо од неолибералних снага, које се стављају на страну недемократских, пропагандистичких покрета.

Процене НАТО праве разлику између централноевропских држава, са већински католичком и протестантском традицијом, од балканских, са већински православном традицијом (Hatzivassiliou, E., 2014, p. 93). Неспорно, дакле, и у НАТО постоји свест да између тих друштава постоји културна разлика. То отвара питање због чега западни медији не извештавају о страдању православних хришћана, попут оних у Хрватској, Украјини, Кипру, или на КиМ, где се објективно одвија исељавање православног становништва и уништавање и узурпација њихове имовине, али и уништавају се хришћанске цркве и манастири, попут погрома Турака и Курда над јерменским и асирским хришћанима.⁴

---

⁴ Walker, Lee Jay, Kosovo – a land being Islamized by the United States, NATO and United Nations, *Faithfreedom.org*, Retrieved from <http://goo.gl/oUU8gE>, 7. 6. 2016.

У интервјуу о методу неолибералног наступа међународних финансијских институција, дотадашњи потпредсеник Светске банке и председавајући Економског савета председника Клинтона Џозеф Штиглиц расветлио је термин „стратегија помоћи држави”. Према Штиглицу, министру финансија државе зајмотражиоца уручује се унапред припремљен споразум о реструктурирању, а неки политичари, радије него да пруже отпор распродаји државне индустрије, прихватају да препусте електро и водне системе „за изглед добијања провизије”.⁵

Иначе, језгром корпоративног империјализма сматра се „контролисана дезинтеграција” (Varoufakis Y., 2016), чији је крајњи циљ светски корпоративни поредак (Walker-Said, C., 2015) и чија доктрина оправдава свет неједнакости. Отуда, неолиберална глобализација добија обележја елитизма. Модел „контролисане дезинтеграције” проширио је неолиберализам на међународну политику: на природна добра као „заједничка” и светски поредак као надређен унутрашњем. Остваривању ових замисли сметају заједнице којима је тешко или немогуће управљати, као и средња класа (учени, сразмерно самостални људи). С друге стране, тенденција строго централизованог и контролисаног неокастинског друштва погодује успостављању хегемоније, коју подржава систем савеза: НАТО, са Јапаном, Азијско-пацифички економски форум – АПЕЦ, Партнерство за мир на простору бивше совјетске доминације (Hofmann, S.; Уео, А., 2014, р. 149).

ПРОБЛЕМ ИМПЛЕМЕНТАЦИЈЕ ВРЕДНОСНОГ СИСТЕМА НЕОЛИБЕРАЛИЗМА

Последица лишавања капиталистичке државе вишег циља, односно моралности, јесте секуларизација и, консеквентно, развој новог облика „хуманитаризма”. Ова нова вредност се у међународним односима испољава као интервенционизам и настојање да се цивилизацијске разлике потру монополисањем истине и сузбијањем опонената. Тако, неолиберална пракса укључује безусловну одбрану неупитног веровања у неограничено отворено тржиште, односно фундаментализам, што подстиче глобалну хомогенизацију, а стога уједно и подривање традиционалне вредности заједница које је прихвате (Block, F.; Somers, M., 2014). Последица је то да ширење неолиберализма прате: насилне политике; клептократије које артикулишу патронажу на националним нивоима; дискредитација других и насилни симболизам у умреженом друштву, кроз дискурсе добре

---

⁵ Brown, Mark, The IMF's four steps to damnation, *The Observer*, April 29, 2001. Retrieved from <https://goo.gl/BKKqOX>, 8. 6. 2016.

владавине и других усмерених на стварање поданика; као и отворено насилна акумулација и евикција (Arxer, S., 2016).

Развој насилне димензије ширења неолиберализма проистиче пре свега из унутрашње природе овог концепта. Западна цивилизација промишља живот човека у оквиру три димензије: економије, политике и филозофије. Економија се тако развија као посебна сфера постојања и постаје теолошки концепт, а идеја раста виши циљ администрирања, што доводи до новог филозофског конструкта „спасења”, кроз економску успешност, те до неолибералног гувернмента-литета, као овладавања тржишно подређеним идентитетом личности (сопством) (Leshem, D., 2016). У том смислу се развијају дискурси који инсинуирају како „византијска (православна хришћанска) природа правног окружења омогућава организованом криминалу продор у послове, што чини кршење закона, као погодно за уцену, неизбежним, и остављања предузетника на милост корумпираним бирократским и државним агенцијама” (Tayler, J., 2005). Придавање својства вишег циља интересним категоријама резултира тиме да се многе од њих, попут борбе против корупције, само заговарају као глобални императиви, а примењују волунтаристички, због чега постају вредносно двосмислене.

Тридесетих година XX века, Вебер уочава тренд теократских и милитаристичких исхода у исламу, али га категорише међу религије које се „прилагођавају” политици и друштву. Он, иначе, претпоставља „афинитет” између калвинизма и капитализма, који представља економски, мада не и једини облик калвинистичког „потпуног господарења светом” и „предодређености” (Veber, M., 2011). По овој логици, калвинизам, изворно, а ислам, накнадно, постају религиозни системи „господарења светом”, те су исламски и протестантски фундаментализам покретачи државног и противдржавног тероризма у савременим друштвима. Тај оквир имплицира „пасивно прилагођавање” православља и конфучијанизма, који зато нису погодни да генеришу капиталистичку економију (Zafirovski, M.; Rodeheaver, D., 2013). На тој вертикали, неолиберална доктрина идентификује нови раскол у Европи након Хладног рата, између напредног западног хришћанства, с једне, и назадног православља с друге стране. Одређујући различитост уверења као сукоб између цивилизованог и варварског, имплицирана је мета интервенционизма неоимперијалистичке идеологије, који се оправдава као хуманитарни. Резултат је агресивно антиправославље, као некомпатибилно са неолиберализмом, и толеранција за сунитски исламизам, као прилагодљив. Западни медији су, на пример, 1999. године, извештавали о писању порука „Срећан Ускрс” на бомбама НАТО за напад на Србију, али не и о исламском тероризму у побуни косовских Албанаца.

Аргументи против православља позивају се на универзално добро, али се формулишу са позиција универзалног разума, као „новог атеизма” (Cary, P., 2015). Да би се обликовало хомогено друштво, морају се вредносно уклопити различите религије. Национални идентитет обухвата перцепцију особина, припадности и „својих” и „других”. Најједноставније схваћен, он нужно обухвата психолошку димензију: свест појединца о припадности некој групи и способност саморефлексије. У Црној Гори, на пример, неолиберална власт је црногорски идентитет дистанцирала од везе са православним хришћанством, за које се онда опозиција везала политички, док је црногорски идентитет политички везан за неканонску Црногорску православну цркву (Džankić, J., 2016, str. 126). Политичко везивање, међутим, није везано за универзално добро, већ за идеолошки интерес одређене групације, чиме се подрива углед у друштву у коме су унутрашњи односи значајно изграђени на православној традицији.

Православне цркве које не прихвате унијаћење дискредитују се кроз дискурсе „европеизације”, као вишег циља. Аргументи се, међутим, не заснивају на чињеницама, већ на фразама којима се оправдава сукоб против традиционализма. У том контексту се, између осталог, наводи:

- „– православне цркве су савезник евроскептичним и националноконзервативним блоковима;
- Српска православна црква (неовизантијска) остала је извор новог српског антизападњаштва;
- НАТО интервенција покренула је антизападњаштво у коме су српска и руска православна црква изгледале као нова противзападна осовина;
- насупрот прагматичним Грцима, Срби су више зелоти и траже сукоб и нове балканске ратове;
- дипломатски напори према СПЦ спроводе се преко екуменистичких организација” (Perica, V., 2006).

Тезе о потреби вредносно „европеизације” користе се и за етикетање и за „аргументе” спекулативне природе. Квалификавање настојања да се опстане као непрагматичности игнорише чињеницу да су Срби највеће жртве сукоба који су почели национализмом републичких врхушки, укључујући оне у Србији, из које нису протеране друге мањине. Коначно, отворено заговарање деструкције традиционалне цркве, осим што је нехумано, очигледно је у функцији наметања новог идентитета нације.

Православно хришћанство високо вреднује мучеништво. Духовни образац који се позива на саможртву веома је привржен идеалу праведности и социјалне правде. Ова доктрина, по којој није апсолутно и неограничено право богатих и моћних да доминирају над сиромашнима и слабима, има далекосежне последице. Право влада-

ра почива на праведном понашању и вреднује се према томе како се односи према најслабијима, а неправедног владара није погрешно свргнути. Тако су интелектуални и морални простор испунили популистички потенцијал и образац праведности који фаворизује сиромашне и немоћне, као и саможртвујући етос мучеништва (Cooper, M., 2016). Доктрина суштинске једнакости свих људи пред Богом и да сваки човек одговара за своје поступке некомпатибилна је са неолиберализмом.

Католичанству и посебно протестантизму сличан је сунитски ислам. Сличност између сунитског ислама и католичанства је у обожавању владара, јер је наводно изабран од Бога. Међутим, да је Бог желео да сви слепо поштују „оне који имају власт над вама”, не би слао своје посланике. Сунити су, као и протестанти, опседнути идејом „предодређења”, односно да се све деси вољом Божијом. Проблем је у томе што онда нема греха, јер „предодређене” спасава Божија милост, а њихова дела су небитна.

„Исламска држава” и радикалне сунитске терористичке организације врше нападе по Западу, а исти Запад их не третира као главну опасност, већ као највеће претње сматра (православну) Русију (која никад није предузела агресиван корак против Запада) и (шиитски) Иран (који никад није извршио ниједан терористички напад на Запад). Неолиберални Запад је израстао из темеља католичанства (покорност владару и владајућем поретку, какви год да су) и протестантизма (веровања у „предодређење”, да постоје „одабрани”, који су некажњиви и чији су поступци небитни). Таква верско-идеолошка матрица омогућила је да неолиберализам лако нађе моралну вертикалу. Римокатоличка црква је маргинализовала духовне деноминације зарад конкретизовања питања вере и наметања догми. Насупрот томе, православље негује свете обреде који се везују за духовну мудрост и наглашава унутрашњу везу са Богом онога који се моли. Док је Ватикан подстицао добра дела кроз проповедање, православље је усмерено на духовно живљење. Та разлика има суштинске последице на културне разлике и стратификацију друштва. Почетком 90-их година XX века, неолиберална доктрина усредсређује се на утицај вредносног поретка националне православне цркве. Тада се уочава да развој који је Запад очекивао из распалог совјетског система одбија Руска православна црква, као национална снага против наметања неолибералних вредности, отвореног тржишта и плуралистичког друштва.

ЗАКЉУЧАК

Протеклих четрдесет година, у оквиру доктрине неолиберализма доследно се тежи: ограниченој демократији; тоталном друштвеном надзору и контроли; и, нарочито, неприкосновености корпора-

тивних и геополитичких интереса САД. Такав поредак противуречи православној мисли, која је не само национално хомогенизујући чинилац већ и блиска грађанском схватању друштва, уз социјални моменат.

Зато се владавине које почивају на православној духовној вертикали по правилу свргавају ударима које подржава Запад. Где год се ово догодило, друштва су улазила у трајну кризу: заоштравање политичке реторике, без политичке идеје са довољном већином, етничке поделе у друштву, растућа корупција итд. Парадокс је да је индивидуалистички неолиберални модел довео до нерада (клијентелизам), самовоље (корупција), етатизма (монетаризација дуга) и узурпације (индустрија избегавања пореза и регулативе), којима се губици и трошкови социјализују, док идеја тржишног, међутим, почива на конкуренцији, а не монополу и картелу, као регулатору расподеле вредности и полова, што подразумева онемогућен привилегован приступ државним и наддржавним институцијама и привредним субјектима (субвенције, заштита инвеститора појединих држава, интервенције на тржишту).

Неолиберализам, вредносно посматрано, ослобађа пориве, укључујући личне и насилне, и зато десоцијализује све односе. Усвајање најдеструктивнијег аспекта неолиберализма – прерасподеле друштвеног богатства у корист најбогатијих и задржавање основне слабости колективизма – нерационалне државе, резултира нефункционалним поретком. На постојање свести о томе најочитије указује драстичан пад улоге друштвено-хуманистичких наука и образовања у тим областима. Наиме, оне имају капацитет да експонирају неумитну нефункционалност неолибералног модела, а кроз систем образовања се развија потенцијал конструктивне критике. Са аспекта стабилности, проблем је то што недостатак алтернатива не може да обезбеди функционалност поретка лишеног колективне вредносне садржине, коју негује православље, а утемељеног на индивидуалном пориву, како изискује неолиберализам.

Да би, у тим условима, историјска заједница православних хришћана на географском простору Србије опстала као слободна и самостална, она свој развој мора темељити на вредносном поретку свог цивилизацијског наслеђа. Прихватање интереса неолибералног фундаментализма нужно представља изазов за заштиту народа, територије и државе.

REFERENCES

- American Foreign Policy Council, (2011), *The World Almanac of Islamism: 2011*, Berman, Ilan (chief ed.), Lanham/Plymouth: Rowman & Littlefield Publishers, p. 389.
- Amstutz, Mark, (2013), *International Ethics: Concepts, Theories, and Cases in Global Politics*, 4th edition, Lanham/Plymouth: Rowman & Littlefield, p. 24, 27.

- Arxer, Steven, (2016), Economics, the Network Society, and the Ontology of Violence, in: *Neoliberalism, Economic Radicalism, and the Normalization of Violence*, Berdayes, Vicente; Murphy, John (eds.), Cham: Springer, pp. 129–136.
- Bakić-Hayden, Milica, (2006), *Varijacije na temu 'Balkan'* [Variations on the Theme of 'Balkan'], Beograd: Filip Višnjić, str. 22, 24.
- Bardos, Gordon, (2011), Serbia, Patriarchal Orthodox Church of, in: *The Encyclopedia of Eastern Orthodox Christianity*, Volume 1, McGuckin, John Anthony (ed.), Chichester: Wiley&Sons, p. 568.
- Batten, Dallas, (1981), Foreign Exchange Markets: The Dollar in 1980, *Federal Reserve Bank of St. Louis Review*, 63/1981, pp. 27–30;
- Block, Fred; Somers, Margaret, (2014), *The Power of Market Fundamentalism*, Cambridge/London: Harvard University Press, pp. 3, 200;
- Cary, Phillip, (2015), Preface, in: *Does God Have a Strategy?: A Dialogue*, Cary, Phillip; Phelizon, Jean-Francois (eds.), Eugene (OR): Cascade Books, p. i.
- Cooper, Matthew, (2016), The Orthodox-Shia Alliance, *The Soal of the East*, 22 January 2016. Retrieved from <http://goo.gl/c9ueVs> 07.06.2016.
- Curtiss, Richard, (1999), Fallout from Ethnic Cleansing in Kosovo and Six Weeks of NATO Bombing of Serbia, *Washington Report on Middle East Affairs*, 18:4/1999, p. 10, 7–14.
- Djupe, Paul; Olson, Laura, (2003), *Encyclopedia of American Religion and Politics*, New York: Facts on File, p. 245.
- Džankić, Jelena, (2016), When Two Hands Rock the Cradle: Symbolic Dimensions of the Divide Over Statehood and Identity in Montenegro, in: *Strategies of Symbolic Nation-building in South Eastern Europe*, 2nd edition, Pal Kolsto (ed.), London/New York: Routledge.
- Fulton, John, (2010), NATO and the KLA: How the West Encouraged Terrorism, *Global Security Studies*, 1:3/2010.
- Hadžibegić, Hamid, Handžić, Adem, Kovačević, Ešref (prir.), (1972), *Oblast Brankovića – opširni katastarski popis iz 1455. godine* [Area Brankovic – Extensive Cadastral Survey from 1455], Sarajevo: Orijentalni institut u Sarajevu.
- Hatzivassiliou, Evanthis, (2014), *NATO and Western Perceptions of the Soviet Bloc: Alliance Analysis and Reporting, 1951–69*, Oxon/New York: Routledge.
- Hofmann, Stephanie; Yeo, Andrew, (2014), Beyond Hegemony: Norms and Alliances in Europe and Asia, in: *Power in a Complex Global System*, Pauly, Louis; Jentleson, Bruce (eds.), Oxon/New York: Routledge.
- International Monetary Fund, *IMF Annual Report 1980*, Washington: IMF, pp. 43–52.
- Jambrek, Peter, (1991), Human Rights in a Multi-Ethnic State: the Case of Yugoslavia, in: *Human Rights and Security: Europe on the Eve of New Era*, Mastny, Vojtech; Zielonka, Jan, Boulder: Westview Press, pp. 177–201.
- Kortepeter, Max, (1999), The Case for Re-joining Kosovo to Albania, *Washington Report on Middle East Affairs*, June 1999.
- Lane David, (2015), Eurasian Integration as a Response to Neoliberal Globalization, in: *The Eurasian Project and Europe: Regional Discontinuities and Geopolitics*, Lane, David; Samokhvalov, Vsevolod (eds.), New York: Palgrave MacMillan, pp. 4–19
- Leshem, Dotan, (2016), *The Origins of Neoliberalism: Modeling the Economy from Jesus to Foucault*, (pp. 4–7, 81, 154), New York: Columbia University Press.
- Lowe, George, (2013), *Stalking the Antichrists (1965–2012)*, Volume 2, Bloomington: XLibris.
- Paul, Moorcraft, (1999), After Milosevic Why Not Other Tyrants?, *New Zealand International Review*, 24:5/1999.

- Perica, Vjekoslav, (2006), The Politics of Ambivalence: Europeization and the Serbian Orthodox Church, in: *Religion in an Expanding Europe*, (pp. 176–203) Byrnes, Timothy; Katzenstein, Peter (eds.).
- Schiessl, Christoph, (2016), *Alleged Nazi Collaborators in the United States after World War II*, Lanham/London: Lexington Books.
- Stroud, Dean, (2013), *Preaching in Hitler's Shadow: Sermons of Resistance in the Third Reich*, Grand Rapids/Cambridge: William Eerdmans Publishing.
- Taylor, Jeffrey, (2005), The Unstoppable Descent of a Once Great Power into Social Catastrophe and Strategic Irrelevance, in: *Comparative Politics: Post-Communist Politics and Change in Russia and East/Central Europe*, Volume 4, (pp 417–437), Wiarda, Howard; McLaren, Jacqueline (eds.), London/New York: Routledge.
- Varoufakis Yanis, (2016), *And the Weak Suffer What They Must?: Europe's Crisis and America's Economic Future*, New York: Nation Books, p. 71.
- Veber, Maks, (2011), *Protestantska etika i duh kapitalizma*, Novi Sad: Mediterran Publishing, (Original: Die protestantische ethik und der geist des kapitalismus, 1930).
- Walker-Said, Charlotte, (2015), Power, Profit and Social Trust, in: *Corporate Social Responsibility?: Human Rights in the New Global Economy*, Walker-Said, Charlotte; Kelly, John (eds.), Chicago: University of Chicago Press, p. 4.
- Zafirovski, Milan; Rodeheaver, Daniel, (2013), *Modernity and Terrorism: From Anti-Modernity to Modern Global Terror*, Boston/Leiden: Brill, p. 13

CHALLENGE FOR NATIONAL SECURITY IN CONTEXT OF GLOBALIZATION OF NEOLIBERAL FUNDAMENTALISM

Miroslav Stevanović¹, Dragan Đurđević²

¹Security Information Agency, Belgrade, Serbia

²Academy of National Security, Belgrade, Serbia

Summary

In this article we aim to establish the challenge generated through the globalization of neoliberal dogmatism for the national security of Serbia. We start from the empirical observation that neoliberal transformations in European states have generally been harmful to Christian Orthodox communities. Thus, we assume that neoliberalism represent negation of values of Orthodox Christianity. That implies that enforcing universalization of neoliberalism to those communities requires an aggressive approach.

To examine these assumptions, we first observe the implications of neoliberal transformations on the Serbian Orthodox communities in Serbia, and countries of former SFR of Yugoslavia. The indications are that Serbian communities have suffered biased approach of the neoliberal establishment. This bias has its historical continuity, and at the same time was not demonstrated towards the non-Orthodox countries which gained independence from former communist Yugoslavia. But, in those with significant Orthodox Serb communities there have been inner conflicts, in which neoliberal establishment sided against Orthodox population.

Establishing that universalization of neoliberal values is not an immanent process, we have observed the general mechanism of the imposing globalization of neoliberalism. There is a clear indication that imposing of neoliberalism follows

neoimperialistic and geostrategic interests. It is characterised by fundamentalist approach to an ideological concept, aimed at creating a global open market, and interventionism in its promotion. But, neoliberal model is faced with a reluctance in the Orthodox communities due to the opposite value concept on which they have developed. So, they are faced with the attempts of neoliberal establishment to pacify the opposition.

We further observe problems in implementing a rigid neoliberal model. The consequence of depriving a capitalist state of morality is secularization, and consequently a new form of humanitarianism, characterized by violent policies, kleptocracies, aggressive symbolism in interconnected global society aimed at creating objects of governing, and openly forceful accumulation. By implying that interests represent higher goals, neoliberal doctrine promotes new division in Europe, which results in aggressive anti-Orthodoxy, which is incompatible with neoliberalism. Neoliberal state does not have a human individual as a priority, which leads to the disregard for the idea of state reason and its substitution with the rationality of governing. Orthodox Christianity, which values ideal of justice and righteousness, defies absolute and unlimited "right" of rich and mighty to dominate. As a doctrine which implies equality of all before God, and that every individual is responsible for his/her actions, it seriously undermines neoliberal fundamentalism.

The results lead to the general conclusion that Christian Orthodoxy, although a theological doctrine, represents an ideological obstacle for imposing rigid neoliberalism. From the aspect of national security, we consequently conclude, that in order to remain a free and sovereign community of Orthodox Christians in South-east Europe, the priority interest of Serbia should be to retain its traditional value order, based on its own civilization heritage.